

Aan de leden van de Vaste Commissie Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van de Vaste Commissie Economische Zaken en Klimaat,

Hierbij wil de Stichting EHS in vervolg op onze eerdere brief van 29 januari over eenzijdige normering van straling en onderbelichting van gezondheidsrisico's reageren op de kabinetsreactie 5G en gezondheid van 16 april 2019.

Allereerst willen wij hierbij opmerken dat de kabinetsreactie vooral is toegespitst op 5G. Onze eerdere brief had betrekking op zowel 5G als ook op de risico's van de huidige draadloze technieken als 4G. Elektrogevoeligen ervaren ook bij de huidige draadloze technieken al ernstige klachten.

Huidig beleid

Het kabinet geeft aan dat de ICNIRP blootstellinglimieten zijn gebaseerd op wetenschappelijk vastgestelde effecten die tijdens of kort na blootstelling kunnen optreden. Dat is op zich juist. Deze normen zijn gebaseerd op directe acute effecten van opwarming. Het betreft hier het effect van blootstelling aan straling gedurende zes minuten van een zak zout water. Het criterium is dat deze niet meer dan één graad mag opwarmen. Dit resultaat wordt vervolgens toegepast op de mens¹. Elektromagnetische velden (EMV) kunnen het biologisch systeem van de mens verstoren. Het gaat bij de risico's van straling dan ook met name om deze biologische effecten. Verder gaat het bij het vaststellen van de huidige ICNIRP norm alleen om direct meetbare korte termijn effecten. ICNIRP geeft zelf aan geen lange termijn effecten in de normering op te nemen omdat geen aanwijzingen worden gezien voor andere risico's door EMV. Daar waar de effecten van straling zich stapelen zullen deze zich juist na langere termijn blootstelling steeds meer voordoen². Kortom: De ICNIRP norm is gebaseerd op aantoonbare korte termijn effecten bij opwarming van water en niet op de langere termijn biologische- en gezondheidseffecten bij de mens. De huidige ICNIRP norm is daarmee absoluut niet geschikt om de gezondheidsrisico's voor de mens te meten. De kabinetsreactie gaat hier volledig aan voorbij.

Het kabinet geeft aan dat de limieten nergens worden overschreden en dat de door het antenne bureau gemeten veldsterktes zich ruim onder de strengste limieten bevinden (factor 10). Dat is op zich juist. Maar het gaat hier dus niet om veilige limieten voor de langere termijn biologische effecten op de mens. Uit onderzoek naar deze biologische effecten blijkt dat de veilige limiet nog veel verder beneden de door het antennebureau gemeten waarden zouden moeten liggen (factor 100). Elektrogevoelige mensen ervaren klachten ver beneden de huidige norm. Ze ervaren elke dag aan den lijve dat er meer bescherming nodig is dan de huidige ICNIRP normen geven.

Behalve de veldsterkte lijkt ook het type straling van belang te zijn. De huidige draadloze technieken maken gebruik van gepulste (met een stroboscoop te vergelijken) straling. Volgens stralingsdeskundigen is deze gepulste straling de meest schadelijke van alle soorten elektromagnetische straling. Door het principe van pulsering kunnen er meerdere communicaties tegelijkertijd plaatsvinden op dezelfde golflengte.

Onderzoeksprogramma ZonMw

Het kabinet benoemt dat er al onderzoek wordt gedaan door ZonMw. Vanwege onrust onder de bevolking over gezondheidsrisico's van EMV heeft het Kabinet begin deze eeuw een flink bedrag voor

---

¹ Met een veiligheidsfactor 50

² Vergelijk de risico's van roken

onderzoek ter beschikking gesteld. De Stichting EHS is zeer teleurgesteld dat ZonMw onvoldoende heeft voortgebouwd op de kennis die internationaal reeds was opgedaan, maar van de bodem af aan geprobeerd heeft zelf kennis op te bouwen. Daarmee zijn kansen blijven liggen. Van belang is dat meer zicht ontstaat op het werkingsniveau van EMV op het lichaam, tot op celniveau. Prof. Adlkofer³⁴ merkt op dat fundamentele wetenschappelijke vernieuwingen nodig zijn in de biologie, de natuurkunde en de techniek om bedoeld werkingsmechanisme te begrijpen.

COSMOS onderzoek

De Europese COSMOS studie is een cohort onderzoek. Bij een Cohort onderzoek wordt een groep mensen gedurende een aantal jaren gevolgd om te bezien hoe de ontwikkeling van de gezondheid is. COSMOS wil het statistisch verband onderzoeken tussen EMV en ziekte. De wereld wordt voortdurend overspoeld met nieuwe innovaties en veranderende blootstellingen. Daarom is het de vraag of dit onderzoek voldoende onderscheidende resultaten op kan leveren. Dit te meer daar er inmiddels ook geen niet-blootgestelde referentiegroep meer is (een vereiste) en dat er onvoldoende inzicht is in uitwerking van onderliggende werkingsmechanismen van mogelijke schadelijke effecten. Omdat het aantal EHS-ers nog slechts 1-3% bedraagt, verwachten we dat dit in de foutenmarge van de onderzoeksresultaten zal vallen en dat ook het bestaan van EHS niet aangetoond kan worden. Kortom het COSMOS onderzoek zal zeer waarschijnlijk geen uitsluitsel kunnen geven over effecten van EMV en zeker niet over niet eerder toegepaste frequenties zoals van 5G. Ook zal dit onderzoek niet aangeven hoe EMV inwerken op cellen of organen. Het werkingsmechanisme dient op een andere manier onderzocht te worden. De Stichting EHS pleit hier dan ook ten stelligste voor.

Voor meer informatie en kanttekeningen over het ZonMw onderzoekprogramma verwijzen we naar de bijlage achteraan deze brief.

Advies Gezondheidsraad

De Gezondheidsraad concludeert in haar advies uit 2016 dat er geen bewezen verband is tussen het gebruik van een mobiele telefoon en het risico op het ontstaan van tumoren. Dit advies is in lijn met de visie van ICNIRP, maar staat op gespannen voet met dat van de WHO dat mobiel bellen sinds 2011 kwalificeert als mogelijk kankerverwekkend. Overigens is het advies van de Gezondheidsraad slechts toegespitst op één gezondheidseffect: kanker.

Het kabinet verwijst vooral naar het Nederlandse onderzoek naar effecten van EMV, het Europese onderzoeksproject COSMOS en de Nederlandse Gezondheidsraad. De problematiek van de risico's van straling is wereldwijd. Wereldwijd zijn er inmiddels duizenden onderzoeken gedaan.

Zorgen Stichting EHS

Het kabinet benoemt dat wij stellen dat er sprake zou zijn van wetenschappelijke onenigheid. Daar waar wetenschappers verschillend denken over de risico's van straling is deze wetenschappelijke onenigheid op zich een feit. De wetenschappelijke onenigheid heeft betrekking op de biologische effecten, welke lange termijn gezondheidseffecten daaruit voortkomen en wat vervolgens de veilige limieten zijn.

De kabinetsreactie benoemt dat de Stichting EHS zorgen heeft geuit over een te eenzijdige samenstelling van adviescommissies. Het ging hier niet over de onafhankelijkheid van de Gezondheidsraad. Dit betreft met name de eenzijdige samenstelling van internationale

---

³ Projectleider van het grote EU gefinancierde Reflex onderzoek. Het door de telecom aangevallen onderzoek werd in 2015 volledig door de rechter gerehabiliteerd.

⁴<http://www.iaff.org/hs/pdf/reflex%20final%20report.pdf>

adviescommissies als bijvoorbeeld de commissie ICNIRP. De Internationale adviescommissies zijn allemaal aanhanger van één stroming: de opwarming. Hierdoor heeft in het beleid één wetenschappelijke stroming de overhand en blijven belangrijke wetenschappelijke bevindingen m.b.t. gezondheid en straling onderbelicht.

Het kabinet plaatst kanttekeningen bij de publicaties uit de Groene Amsterdammer en het 5G appeal. Bij deze kanttekeningen willen we het volgende opmerken:

- Het gaat hierbij niet alleen om onderzoeken naar biologische effecten bij cellen, planten, dieren, maar ook bij mensen.
- Het is onjuist dat hierbij vaak sprake is van blootstellingsniveaus boven de blootstellingslimieten. Bij nagenoeg alle onderzoeken is dit juist niet het geval.
- Bij deze onderzoeken gaat het niet zozeer om opwarming, maar juist om andere schadelijke biologische effecten van straling ver onder de blootstellingslimieten.
- Er zijn inmiddels vele biologische effecten van straling aangetoond die wel degelijk schadelijk zijn. Er is bijvoorbeeld aangetoond dat het hart reageert op straling van DECT⁵ en Wifi⁶. Prof. Adlkofer⁷ heeft in cel onderzoek vastgesteld dat DNA breuk en dubbele DNA breuk wordt veroorzaakt door zowel laagfrequent als radiofrequente EMV. Ook andere effecten op celniveau zijn in dat onderzoek aangetoond. In tientallen onderzoeken werden de bevindingen over DNA-schade bij blootstellingen ver onder de ICNIRP normen bevestigd.
- Volgens het Kennisplatform is het niet mogelijk effecten in cellen, planten en dieren te vertalen naar gezondheidseffecten bij mensen⁸. Het is juist dat er nog onvoldoende kennis is over hoe de cellen zich in het lichaam gedragen. Maar dat het werkingsmechanisme onbekend is wil niet zeggen dat het effect niet aanwezig is.
- De schrijver van het artikel *Bellen schaadt cellen* wordt een eenzijdige benadering en onevenwichtige beoordeling verweten. Het gaat hier in feite om de bevindingen van een team van negen Europese onderzoeksjournalisten uit acht landen verenigd in Investigate Europe⁹, die slechts feiten noemen over leden van internationale adviesorganen op het terrein van straling. Dat zij met name onderzoeken noemen die de schadelijkheid van straling bevestigen is niet zo zeer eenzijdig als wel aanvullend aan de mainstream informatie. In het artikel worden twee recente onderzoeken genoemd die de schadelijkheid van straling bevestigen. In 2018 vonden onderzoekers van twee ophefmakende langjarige studies, waarbij ratten dagelijks aan straling werden blootgesteld (het Italiaanse Ramazzini instituut en het Amerikaanse National Toxicology Programme) vergelijkbare resultaten. Onafhankelijk van elkaar vonden beiden een zeldzaam soort tumoren van hetzelfde celttype¹⁰.

In aanvulling op het door ons eerder genoemde artikel *Bellen schaadt cellen* willen we de Kamercommissies wijzen op een artikel in het gezaghebbende wetenschappelijk tijdschrift

---

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=EI9fZX4iww>

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=JlenuN9yaFQ&fbclid=IwAR0iNfhGbDN2Wq26nbhLk1ULjXOp3vYM8E2RyMm891D4arriOueRSFpr2oo>

⁷ <http://www.iaff.org/hs/pdf/reflex%20final%20report.pdf>

⁸ Een merkwaardige stelling daar waar de ICNIRP norm is gebaseerd op de effecten van opwarming van water, hetgeen vervolgens wordt vertaald naar de mens. Een vreemde stelling daar waar de Gezondheidsraad in het tweede advies over mobiel bellen en kanker zelf naar dieronderzoek heeft gekeken. Ook bij het testen van medicijnen is het heel gebruikelijk om onderzoek op proefdieren te doen.

⁹ <https://www.investigate-europe.eu/publications/how-much-is-safe/>

¹⁰ [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(18\)30221-3/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(18)30221-3/fulltext)

The Lancet van december 2018¹¹. Het artikel stelt dat een groeiende berg aan wetenschappelijk bewijs suggereert dat langdurige blootstelling aan radiofrequente elektromagnetische straling tot ernstige biologische- en gezondheidseffecten leidt. Verder wordt in The Lancet gesteld dat de ICNIRP normen, die alleen rekening houden met opwarming, bewezen ineffectief zijn gebleken om biochemische en fysiologische verstoringen te voorkomen. Zoals veranderingen in hersenactiviteit, immuunreacties, oxidatieve stress, DNA schade en een groter risico op kanker.

Ook het artikel in The Lancet verwijst naar de databank van de onafhankelijke Australische academici en wetenschappelijk onderzoekers van ORSAA (Oceania Radiofrequency Scientific Advisory Association). In deze databank zitten alle *peer reviewed* onderzoeken over straling. Peer reviewed is de gouden standaard voor wetenschappelijke publicaties. De ORSAA heeft dit peer review proces bewust niet willen ondermijnen door zelf weer onderscheid in onderzoeken te maken. Van deze onderzoeken heeft de ORSAA een analyse gemaakt. In ruim twee derde van 2266 studies werden significante biologische of gezondheidseffecten gevonden. Uit de op oxidatieve stress gerichte onderzoeken blijkt uit 89% van de in totaal 242 studies dat radiofrequente straling tot oxidatieve stress leidt. Zeer illustratief in dit kader is het analyserende artikel van Leach en Weller van de ORSAA¹².

Werkwijze gezondheidsraad

Anders dan de ORSAA doet de Gezondheidsraad weer een eigen peer review op onderzoeken die al peer reviewed zijn. Zij beoordeelt op basis van een eigen protocol¹³. De meest onderzoeken worden vervolgens uitgesloten. Op grond daarvan wordt geconstateerd dat er geen sterke wetenschappelijke aanwijzingen zijn voor gezondheidseffecten. Dit is niet verbazingwekkend omdat er zeer strenge criteria worden gehanteerd bij de beoordeling van onderzoek, de interpretatie daarvan en het vaststellen van conclusies. De Gezondheidsraad geeft in het stuk meermalen zelf aan dat het moeilijk is om aan deze criteria te voldoen. Zoals onder meer: *Bij het onderzoeken van effecten bij mensen is het vaak moeilijk een oorzaak-gevolg relatie vast te stellen (citaat uit protocol). Bij een cohortonderzoek moet sprake zijn van voldoende verschillen, hetgeen bij onderzoek van effecten naar EMV nog wel eens een probleem kan zijn citaat uit protocol*). Goed onderzoek op groepen wordt steeds moeilijker omdat het steeds moeilijker wordt een referentiegroep samen te stellen die niet bloot wordt gesteld aan EMV. De methodologische lat van de Gezondheidsraad ligt kortom dermate hoog dat het haast onmogelijk is om hier overheen te komen en aanwijzingen te vinden¹⁴.

De ORSAA vindt bij 68% van de peer reviewed onderzoeken effecten. Deze onderzoeken komen niet door de screening van het zeer strenge protocol van de Gezondheidsraad. Hierdoor blijven belangrijke wetenschappelijke bevindingen onderbelicht. Als zo'n grote hoeveelheid onderzoeken niet wordt meegenomen, is het dan niet eens tijd om kritisch naar deze werkwijze te kijken?

Beleidsmatig achteruit kijkend kan worden vastgesteld dat er in het verleden vaker gewerkt is met het vereiste dat er eerst sprake moet zijn van sterke wetenschappelijke aanwijzingen, waarbij

---

¹¹ [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(18\)30221-3/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(18)30221-3/fulltext)

¹² Leach and Weller, *Radio Frequency Exposure Risk Assessment and communication: Critique of Arpana TR-164 Report. Do we have a problem?* (bijlage bij deze mail)

¹³ Dossier EMV, jaarbericht 2008, hoofdstuk 3, *Hoe beoordeelt de commissie wetenschappelijke gegevens?* <https://www.stopumts.nl/pdf/gr2008.pdf>

¹⁴ Milieu hoogleraar Reijnders waarschuwde eind vorige eeuw al tegen selectie van wetenschappelijk onderzoek naar aanleiding van vermeende tekortkomingen.

uiteindelijk vastgesteld moest worden dat dit onjuist is gebleken¹⁵. Effecten die in eerste instantie werden ontkend bleken op langere termijn toch heel schadelijk te zijn. Er zijn voldoende aanwijzingen dat dit bij EMV ook zo zal zijn. Niemand weet nog wat de gevolgen zijn op langere termijn. Het kenmerk van de huidige wetenschap is juist dat wordt erkend dat nog niet alles bekend is.

Beleidsmatig vooruit kijkend zou het daarom verstandig zijn om met betrekking tot de risico's van straling meer acht te slaan op de groeiende hoeveelheid wetenschappelijke bewijs dat suggereert dat langdurige blootstelling aan radiofrequente elektromagnetische straling tot ernstige biologische- en gezondheidseffecten leidt. Meer acht te slaan op de uitkomsten van het onderzoek van de ORSAA databank en op de internationale oproepen en waarschuwingen van onder meer artsen en wetenschappers. Dit om te voorkomen dat er opnieuw te laat aan de alarmbel wordt getrokken. (NB: Al in 2011 heeft de Raad van Europa aanbevolen om het voorzorgsprincipe toe te passen en opgeroepen om alle benodigde maatregelen te treffen om de blootstelling aan Elektromagnetische straling te reduceren¹⁶.)

EHS

De kabinetsreactie geeft aan dat de oorzaak van klachten van elektrogevoeligheid wetenschappelijk niet duidelijk is. Het werkingsmechanisme van EMV op de gezondheid is inderdaad niet bekend. Ook is niet bekend welke eigenschappen van EMV relevant zijn voor de biologische en gezondheidseffecten. Wel is duidelijk dat ons biologisch systeem een complex werkend organisme is, waarbij zenuwstelsel, hormonaal en endocrien systeem samenwerken om de gevolgen van het primaire EMV effect op celniveau te managen. De verstoring vindt zowel op celniveau als op orgaaniveau plaats.

Het is juist dat er nog geen volledig zicht is op de lichamelijke processen die ten grondslag liggen aan de klachten van mensen met EHS. Maar deze onduidelijkheid betekent niet dat de relatie tussen EMV en EHS niet aanwezig is. Deze relatie is zeker duidelijk voor de 1 à 3 % stralingsgevoelige mensen in ons land. Een laag percentage dat in onderzoeken naar groepen mensen makkelijk onzichtbaar blijft, terwijl het toch een flink aantal mensen betreft. De impact van EMV op mensen met EHS is zeer hoog en de enige manier om verder te kunnen leven is het ontwijken van alle bronnen, zowel thuis als op het werk, als in het openbaar¹⁷. De EHS symptomen wennen nooit en er zijn geen medicijnen voor. Cognitieve gedragstherapie blijkt niet te werken.

Overall op de wereld merken mensen dat ze ziek worden door EMV¹⁸. Bij steeds meer elektrogevoeligen wordt de diagnose EHS objectief vastgesteld¹⁹ en ook door rechters in Europese landen erkend²⁰.

---

¹⁵ Vergelijk roken en asbest

¹⁶ <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17994>

¹⁷

https://www.hugoschooneveld.nl/pdf_bestanden/pdf_overige_publicaties/Hinder_van_elektromagnetische_velden_op_het_werk_VvSH.pdf

¹⁸ M. Dieudonné [Does electromagnetic hypersensitivity originate from nocebo responses?](#) Indications from a qualitative study; 2016 Jan;37(1):14-24. doi: 10.1002/bem.21937. Epub 2015 Sep 15

¹⁹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/30015864>

²⁰ <https://stralingsbewust.info/2019/03/29/signaal-aan-werkgevers-en-overheden-steeds-vaker-erkenning-van-ehs-van-werknemers-door-rechtbanken/#more-6012>

De relatie tussen EMV en EHS is inmiddels ook aangetoond door recent onderzoek van de internationaal erkende oncoloog prof.dr. Belpomme, hoogleraar in Parijs. Mensen met EHS hebben onder meer afwijkende waarden in het bloed die wijzen op ontsteking en verstoring van de beschermende bloed hersenbarrière. Op basis hiervan is hij met een diagnose methode gekomen. Met dit onderzoek uit 2018 is wetenschappelijk aangetoond dat EHS geen psychische of psychosomatische, maar een lichamelijke aandoening is²¹.

Zoals eerder gezegd zullen de effecten van EMV vooral ook op de langere termijn optreden. Mensen verschillen sterk in hun gevoeligheid voor invloeden van buiten. Mensen met EHS zijn (om nu nog grotendeels onbekende redenen) gevoeliger voor straling dan de gemiddelde mens²². Mensen met EHS ervaren nu al zeer ernstige effecten van EMV op hun lichaam. Het valt te verwachten dat bij continuering en intensivering van het huidige beleid meer mensen vergelijkbare klachten zullen ontwikkelen.

In de huidige situatie en bij het huidige beleid hebben mensen met EHS geen enkele bescherming, worden zij ziek van straling en staan zij noodgedwongen buiten de maatschappij.

Voorlichting over EMV

Het kabinet spreekt over versterking van de voorlichting. De ongerustheid zal pas weggenomen kunnen worden wanneer het Kabinet de klachten van de burgers serieus gaat nemen, de ziektecijfers omlaag gaan en het ALARA principe (minimalisering blootstelling EMV) en het voorzorgbeginsel worden toegepast. De huidige voorlichting van het Kennisplatform heeft vooral betrekking op het zo goed mogelijk gebruik van de eigen apparatuur, en niet op de situatie dat als gevolg van draadloze apparatuur van anderen gezondheidsklachten ontstaan. In de voorlichting zouden alle burgers bewust moeten worden gemaakt van de risico's van straling en bijvoorbeeld moeten worden geadviseerd om zoveel mogelijk gebruik te maken van bedrade verbindingen.

5G

Bovenstaande heeft alleen nog maar betrekking op de risico's van de huidige draadloze technieken als 4G. Dat geldt ook voor het onderzoeksprogramma van ZonMw. Het kabinet wil 5G invoeren zonder dat de effecten daarvan onderzocht zijn. Het kabinet relateert dit aan de huidige normen, die zoals bovenstaand aangegeven discutabel zijn. Naar de risico's van 5G, dat gebruik maakt van heel andere technieken en andere frequenties, is helemaal nog geen onderzoek gedaan. Providers in Amerika hebben toegegeven dat er geen onafhankelijke studies lopen naar de veiligheid van de 5G technologie.²³ Het zonder meer invoeren van 5G zou daarmee een groot menselijk experiment zijn. Verwacht wordt dat 5G vooral effecten zal hebben op de huid en de ogen. De huid is ons grootste orgaan en belangrijke beschermer tegen schadelijke stoffen en fysieke invloeden. In de huid spelen zich vele belangrijke lichamelijke processen af.

Zo'n 230 wetenschappers en artsen uit 40 landen waarschuwden in het EU 5G Appeal²⁴ dan ook voor het gezondheidsrisico van 5G en hebben gevraagd om onafhankelijk onderzoek. Zij baseren zich daarbij onder meer op een publicatie van initiatiefnemer Martin L. Pall, PhD, Professor Emeritus of Biochemistry and Basic Medical Sciences in Amerika²⁵. In het *Internationaal appeal Stop 5G on Earth*

²¹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/30015864>

²² Vergelijk de kanariepiet in de kolenmijn

²³ <https://www.irseco.com/nl/amerikaanse-senator-blumenthal-bezorgd-over-potentiele-gezondheidsrisicos-5g-technologie/>

²⁴ <http://www.5gappeal.eu/scientists-and-doctors-warn-of-potential-serious-health-effects-of-5g/>

²⁵ <https://einarflydal.files.wordpress.com/2018/04/pall-to-eu-on-5g-harm-march-2018.pdf>

and in Space roepen tienduizenden wetenschappers, organisaties en burgers over de hele wereld dringend op een halt op de uitrol van 5G²⁶.

Samenvatting en conclusie

De kern van wat wij als EHS eerder in onze brief van 29 januari hebben ingebracht is dat er twee stromingen zijn met betrekking tot de gezondheidsrisico's van EMV straling en dat door dominantie van één van beide stromingen belangrijke wetenschappelijk bevindingen onderbelicht blijven.

Het kabinet zegt dat zij de wetenschappelijke ontwikkelingen op de voet blijft volgen, maar blijft op het standpunt dat beneden de blootstellingslimieten er geen aanwijzingen zijn voor gezondheidsrisico's. Het kabinet gaat bij het baseren van zijn standpunt voorbij aan de vele duizenden onderzoeken die wereldwijd gedaan zijn en die in meerderheid laten zien dat er wel degelijk aanwijzingen zijn dat EMV schadelijke gezondheidseffecten kan hebben ver beneden de blootstellingslimieten. Het kabinet gaat voorbij aan de internationale wetenschappelijke verdeeldheid over het bewijs dat elektromagnetische straling ernstige biologische effecten heeft en de ongeschiktheid van de huidige ICNIRP normen.

De Gezondheidsraad concludeert op basis van het eigen strenge protocol dat er geen sterke wetenschappelijke aanwijzingen zijn voor gezondheidsrisico's. Deze conclusie volgt logischerwijs uit de toepassing van de eigen criteria. Peer reviewed studies met positief effect komen niet door de strenge screening van de Gezondheidsraad. Dit omdat het protocol eisen stelt aan de onderzoeken waaraan de huidige stand van wetenschap nog niet in alle gevallen kan voldoen. Bij het huidige strenge protocol kan het nog lang duren voordat dit wel het geval zal zijn.

Het kabinet baseert zijn standpunt volledig op dat van de Gezondheidsraad en interpreteert de wetenschappelijke stellingname van de Gezondheidsraad alsof zou zijn aangetoond dat EMV niet schadelijk zouden zijn. Zo ver gaat de Gezondheidsraad echter niet. Bovendien is de op het protocol gebaseerde stellingname van de Gezondheidsraad een wetenschappelijke en geen politieke stellingname. De verantwoordelijkheid voor het beleid met betrekking tot EMV ligt bij het kabinet zelf. Het is aan de politiek om te bepalen hoe om te gaan met het advies van de Gezondheidsraad in relatie tot alle signalen over schadelijkheid. Het is aan de politiek om bij de huidige wetenschappelijke verdeeldheid en onzekerheid en maatschappelijke onrust te beoordelen of het nog langer verantwoord is om maatregelen uit te stellen.

De Stichting EHS stelt vast dat het kabinet de klachten van de naar schatting tussen de 150 en 500 duizend elektrogevoeligen hiermee onvoldoende serieus neemt en deze groep mensen geen enkele bescherming geeft. De Stichting EHS dringt er opnieuw op aan om de discussie rondom de huidige stralingsnormen zeer serieus te beschouwen, kritisch te kijken naar de huidige wijze van beleidsvorming, het voorzorgsbeginsel toe te passen en aan te sturen op het opstellen van nieuwe veel lagere en veilige richtlijnen voor straling.

Stichting ElektroHyperSensitiviteit
Hoofddorp 22 april 2019

---

²⁶ <https://www.5gspaceappeal.org/the-appeal>

Bijlage: ZonMw-Research naar gezondheidseffecten van EMV

In 2006 stelde de overheid 16,6 M€ ter beschikking om in 8 jaar tijd, onderzoek te doen naar mogelijke gezondheidseffecten van EMV.

In 2015 werd het programma geëvalueerd, leidend tot organisatorische en inhoudelijk conclusies. In hoofdlijnen wordt geconcludeerd door het evaluatiebureau Technopolis dat het programma bescheiden heeft gepresteerd ten gevolge van de opzet daarvan: Geen duidelijke wetenschappelijk vraag, geen samenhang tussen onderzoeken en vooral kleine onderzoeken.

De Stichting EHS heeft daarnaast de volgende belangrijke kritiek op de aanpak van ZonMW:

- Er is geen gebruik gemaakt van kennis die in het buitenland beschikbaar was over gezondheidseffecten van EMV. Men is van de bodem af aan gaan opbouwen. Er is niet samengewerkt met prof. Franz Adlkofer die met 12 instituten een groot Europees onderzoek heeft in 2001-2004 gedaan naar de effecten van EMV op cel niveau, o.a. concluderend dat DNA schade ontstaat, vergelijkbaar met Röntgen; niet met de opstellers van het Bio Initiative Rapport dat in 2007 is verschenen, die een diversiteit van zorgwekkende gezondheidseffecten toont; niet met de hoofdonderzoeker George Carlo van de Amerikaanse Telecom, die concludeerde dat Mobiele Communicatie kanker verwekkend is; niet met het Zweedse Dermatoloog Prof. Johansson van het Zweedse Karolinska Instituut, die gezondheidsschade op de huid vaststelt door EMV; Enzovoort.
- Er is geen rekening gehouden met het gegeven dat er meerdere wetenschappelijke stromingen zijn en de overheid geen eenzijdig beeld mag worden getoond.
- Het onderzoeksrapport stelt vast dat veel nieuwe wetenschappers zijn aangetrokken. Het zou duidelijker zijn geweest wanneer gerapporteerd was dat er weinig of geen op dit gebied ervaren wetenschappers betrokken waren bij het werk. Grote aantallen op het onderwerp ongeschoolde wetenschappers zijn ingezet om fundamenteel nieuwe inzichten te ontwikkelen.
- Er zijn geen herhaalonderzoeken gedaan van eerdere onderzoeken die gezondheidsrisico's signaleerden
- Er is vastgesteld dat enkele onderzoeken wijzen op gezondheidseffecten van langdurige blootstelling. Deze bevinding is niet in verband gebracht met het feit dat de normering of richtlijnen die de Nederlandse overheid hanteert alleen uitgaan van acute effecten.
- Bij het bestudering van geheel nieuwe verschijnselen die zich bovendien pas op termijn van jaren voordoen, is extra waakzaamheid vereist. In de evaluatie worden de gevonden lange termijn effecten niet gebruikt om nadere studie te doen naar de oorzaak van de gevonden verschijnselen. Alleen de oplossing voor het specifieke geval wordt genoemd, alsof daarmee de kennis ontwikkeling zou zijn afgerond.
- De wetenschappelijke conferentie in Utrecht die ZonMW organiseerde gaf op hoofdlijnen het beeld dat er niet zoveel gezondheidseffecten te vrezen zijn, hoewel de wetenschappers ter plekke in grote meerderheid aangaven dat die effecten wel waren gezien. Deze hoofdlijn staat in schril contrast met de wetenschappelijke conferentie in de Universiteit van Brussel, georganiseerd door het Paris Appeal van oncologen. Deze conferentie toonde een diversiteit aan serieuze, wetenschappelijk onderbouwde zorgen over gezondheidseffecten van EMV. Tijdens de conferentie werd gewezen op dit belangrijke verschil, hetgeen werd afgedaan met de vaststelling dat er nu eenmaal wetenschappelijke stromingen zijn.